

Suomen vaalijärjestelmä

Yleisesitys

Oikeusministeriön julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2020:1

Suomen vaalijärjestelmä

Yleisesitys

Oikeusministeriö

ISBN: 978-952-259-790-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	16.1.2020	
Tekijät	Arto Jääskeläinen		
Julkaisun nimi	Suomen vaalijärjestelmä Yleisesitys		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2020:1		
Diaari/hankenumero	VN/12138/2019	Teema	Toiminta ja hallinto
ISBN PDF	978-952-259-790-8	ISSN PDF	2490-208X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-790-8		
Sivumäärä	38	Kieli	suomi
Asiasanat	vaalit, vaalijärjestelmä		
Tiivistelmä	Yleisesitys Suomen vaalijärjestelmästä.		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	16.1.2020	
Författare	Arto Jääskeläinen		
Publikationens titel	Valsystemet i Finland Översikt		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Verksamhet och förvaltning 2020:1		
Diarie-/ projektnummer	VN/12138/2019	Tema	Verksamhet och förvaltning
ISBN PDF	978-952-259-790-8	ISSN PDF	2490-208X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-790-8		
Sidantal	38	Språk	finska
Nyckelord	val, valsystemet		
Referat	En allmän presentation av valsystemet i Finland.		
Förläggare	Justitieministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Justice, Finland	16 January 2020	
Authors	Arto Jääskeläinen		
Title of publication	The Finnish Election System Overview		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Justice, Operations and administration 2020:1		
Register number	VN/12138/2019	Subject	Operations and administration
ISBN PDF	978-952-259-790-8	ISSN (PDF)	2490-208X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-790-8		
Pages	38	Language	Finnish
Keywords	elections, election system		
Abstract	General presentation of the Finnish election system.		
Publisher	Ministry of Justice, Finland		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	Yleistä	9
1.1	Vaalit ja vaalilainsäädäntö.....	9
1.2	Vaalien toimittamisen keskeiset periaatteet.....	10
1.3	Vaaliviranomaiset.....	11
2	Eduskuntavaalit	12
2.1	Yleistä.....	12
2.2	Äänioikeus ja vaalikelpoisuus.....	12
2.3	Vaalipiirit.....	13
2.4	Ehdokasasettelu.....	14
2.5	Äänioikeusrekisterin laatiminen.....	15
2.6	Äänestäminen	16
2.6.1	Äänestäminen ennakkoon	16
2.6.2	Kirjeäänestys.....	17
2.6.3	Äänestäminen vaalipäivänä.....	17
2.7	Vaalien tuloksen laskenta.....	18
2.7.1	Ennakköänten laskenta.....	18
2.7.2	Vaalipäivän äänten alustava laskenta.....	18
2.7.3	Tarkastuslaskenta ja vaalien tuloksen vahvistaminen.....	19
2.7.4	Vaalien tuloksen määräytyminen	19
3	Presidentinvaali	20
3.1	Yleistä.....	20
3.2	Presidenttiehdokkaiden asettaminen	21
3.3	Äänioikeus, äänioikeusrekisterin laatiminen ja äänestäminen	21
3.4	Vaalien tuloksen laskenta.....	22
4	Kuntavaalit	23
4.1	Yleistä.....	23
4.2	Äänioikeus ja vaalikelpoisuus	24
4.3	Ehdokasasettelu.....	24
4.4	Äänioikeusrekisterin laatiminen, äänestäminen ja vaalien tuloksen laskenta ..	25

5	Europarlamenttivaalit	26
5.1	Yleistä.....	26
5.2	Äänioikeus ja vaalikelpoisuus.....	27
5.3	Ehdokasasettelu.....	28
5.4	Äänioikeusrekisterin laatiminen, äänestäminen ja vaalien tuloksen laskenta..	29
6	Vaalien tuloksesta valittaminen	30
7	Puolueet	31
7.1	Yleistä.....	31
7.2	Puolueen perustaminen	31
7.3	Puolueiden rahoitus.....	32
8	Ehdokkaiden vaalirahoitus	33
9	Vaalitietojärjestelmä	35
10	Lisää tietoa	37
	Liite: Rekisteröidyt puolueet	38

1 Yleistä

1.1 Vaalit ja vaalilainsäädäntö

Suomessa valitaan yleisillä vaaleilla

- eduskunta (200 kansanedustajaa),
- tasavallan presidentti,
- kuntien (310) valtuustot¹ sekä
- 13 jäsentä Euroopan parlamenttiin.

Suomen vaalilainsäädännön perusta luotiin 1900-luvun alussa. Vuonna 1906 annettiin Suomen suuriruhtinaanmaan valtiopäiväjärjestys ja Suomen suuriruhtinaanmaan vaalilaki, joiden mukaan toimitettiin ensimmäiset eduskuntavaalit vuonna 1907. Kunnallisia vaaleja koskeva laki annettiin vuonna 1917 ja ensimmäiset kuntavaalit toimitettiin vuonna 1918. Ensimmäisen tasavallan presidentin valitsi eduskunta vuonna 1919 ja vuonna 1922 annettiin laki tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista. Ensimmäiset valitsijamiesvaalit toimitettiin vuonna 1925. Vuonna 1994 presidentti valittiin ensi kertaa suoralla, kaksivaiheisella vaalilla. Suomen liittyttyä vuoden 1995 alusta Euroopan unioniin annettiin laki Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista ja ensimmäiset europarlamenttivaalit toimitettiin Suomessa seuraavana vuonna.

Keskeinen vaaleja ja puolueita koskeva nykyinen lainsäädäntö on seuraava:

- perustuslaki (731/1999; mm. 14 ja 24-28 §),
- kuntalaki (410/2015; mm. 15-17 ja 20 §),
- vaalilaki (714/1998),
- puoluelaki (10/1969),
- laki ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009).

¹ Ahvenanmaan maakunnassa toimitetaan lisäksi kuntavaalien yhteydessä maapäivävaalit.

1.2 Vaalien toimittamisen keskeiset periaatteet

Kaikki Suomen yleiset vaalit toimitetaan noudattaen seuraavia periaatteita:

Vaalit ovat välittömät. Valitsijat (äänioikeutetut) äänestävät suoraan niitä henkilöitä, jotka he tahtovat saada valituiksi.

Vaalit ovat suhteelliset. Suhteellisissa vaaleissa jokainen puolue (tai muu ryhmittymä) saa sen määrän edustajia kuin mitä sen vaaleissa saama äänimäärä suhteessa muihin ryhmittymiin edellyttää. Jos esimerkiksi puolue saa annetuista äänistä noin 20 prosenttia, sen tulisi saada myös noin 20 prosenttia jaettavina olevista edustajanpaikoista. Suomen vaalijärjestelmä on henkilö- ja puoluevaalin yhdistelmä, jossa äänestäjä äänestää samalla numerolla sekä henkilöä että puoluetta. Presidentinvaali ei kuitenkaan ole suhteellinen, vaan suora henkilövaali.

Vaalit ovat salaiset. Vaalisalaisuudella tarkoitetaan, etteivät sen enempää vaaliviranomaiset kuin ketkään muukaan saa tietää, ketä äänestäjä on äänestänyt, vai onko hän jättänyt tyhjän äänestyslipun.

Vaaleissa on yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Yleisellä äänioikeudella tarkoitetaan sitä, että äänioikeus on riippuvainen vain sellaisista edellytyksistä, jotka kansalaisilla yleensä on. Esimerkiksi äänioikeudelle eduskuntavaaleissa on vain kaksi edellytystä: 18 vuoden ikä ja Suomen kansalaisuus. Yhtäläisellä äänioikeudella tarkoitetaan sitä, että jokaisella äänioikeutetulla on yhtäläinen oikeus vaikuttaa vaalin tulokseen eli sama äänimäärä. Yleisissä vaaleissa kullakin on yksi ääni.

Kunkin äänestäjän on äänestettävä itse. Äänioikeutta ei saa käyttää valtuusmiehen eli asiamiehen kautta.

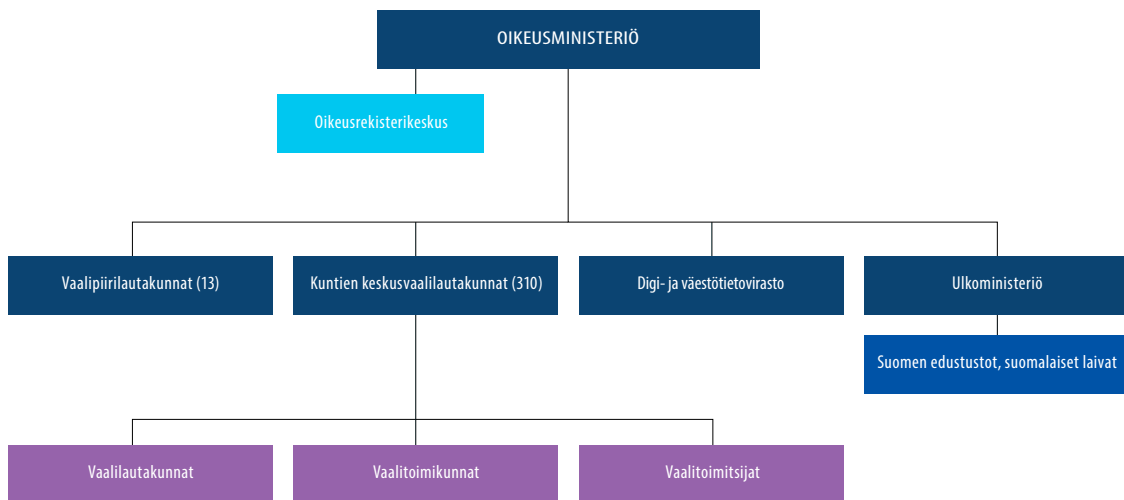
Äänestämisen on tapahduttava vaaliviranomaisen edessä. Tällä pyritään turvaamaan vaalien yleistä luotettavuutta, äänestäjän vapaan tahdon ilmaisemista ja myös vaalisalaisuutta. Vuonna 2019 käyttöön otettu kirjeäänestys ulkomailta on poikkeus tästä säännöstä, mutta kirjeitse äänestävänkin on hankittava äänestykselleen kaksi ulkopuolista todistajaa.

1.3 Vaaliviranomaiset

Ylimpänä vaaliviranomaisena toimii Suomessa oikeusministeriö, jolla on yleisvastuu vaalien toimeenpanosta. Paikallisia vaaliviranomaisia ovat

- vaalipiirilautakunnat (13) ja
- jokaisessa kunnassa (310) kunnan keskusvaalilautakunta sekä vaalilautakunnat (koko maassa noin 2000) ja vaalitoimikunnat (noin 500) sekä
- ennakkoäänestyspaikkojen (noin 1000) vaalitoimitsijat.

Muita vaaliviranomaisia ovat Digi- ja väestötietovirasto, joka huolehtii äänioikeusrekisterin laadinnasta sekä ulkoasiainministeriö, joka huolehtii ennakkoäänestyksen järjestämisestä ulkomailla.

2 Eduskuntavaalit

2.1 Yleistä

Suomen Perustuslain mukaan valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Suomen eduskunta on yksikamarinen ja siihen kuuluu 200 kansanedustajaa. Kansanedustajat valitaan joka neljäs vuosi toimitettavilla vaaleilla. Vaalipäivä on vaalivuoden huhtikuun kolmas sunnuntai. Viimeksi eduskuntavaalit on toimitettu vuonna 2019 ja seuraavat toimitetaan vuonna 2023.

Tasavallan presidentti voi pääministerin perustellusta aloitteesta ja eduskuntaryhmiä kuuluttuaan sekä eduskunnan ollessa koolla hajottaa eduskunnan ja määrätä toimitettavaksi ennenaikaiset eduskuntavaalit (hajotusvaalit), jolloin vaalipäivä on ensimmäisenä sunnuntaina 50-75 päivän kuluttua siitä, kun hajotusmääräys on julkaistu. Suomen itsenäisyyden aikana eduskunta on hajotettu kahdeksan kertaa, viimeksi vuonna 1975.

2.2 Äänioikeus ja vaalikelpoisuus

Äänioikeutettu eduskuntavaaleissa on asuinpaikasta riippumatta jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta.

Vaalikelpoinen eli kelpoinen ehdokkaaksi on jokainen äänioikeutettu, joka ei ole vajaavaltainen. Kansanedustajaksi ei kuitenkaan voi valita ammattisotilasta. Lisäksi eräät korkeat viranomaiset, kuten valtioneuvoston oikeuskansleri ja korkeimman oikeuden jäsenet eivät voi olla kansanedustajina ilman että eroaisivat virastaan.

2.3 Vaalipiirit

Eduskuntavaaleja varten maa on jaettu 13 vaalipiiriin maakuntajaon mukaisesti. Kustakin vaalipiiristä valitaan se määrä kansanedustajia, jota vaalipiirissä asuvien Suomen kansalaisten lukumäärä kuusi kuukautta ennen vaaleja osoittaa. Ahvenanmaan vaalipiiristä valitaan kuitenkin aina yksi kansanedustaja. Valtioneuvosto tekee väestötietojärjestelmän tietoihin perustuvan päätöksen edustajapaikkojen jaosta vaalipiirien kesken hyvissä ajoin ennen vaaleja. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa edustajapaikat jakaantuvat seuraavasti:

01 Helsingin vaalipiiri (22 edustajaa)

02 Uudenmaan vaalipiiri (36)

03 Varsinais-Suomen vaalipiiri (17)

04 Satakunnan vaalipiiri (8)

05 Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiri (1)

06 Hämeen vaalipiiri (14)

07 Pirkanmaan vaalipiiri (19)

08 Kaakkois-Suomen vaalipiiri (17)

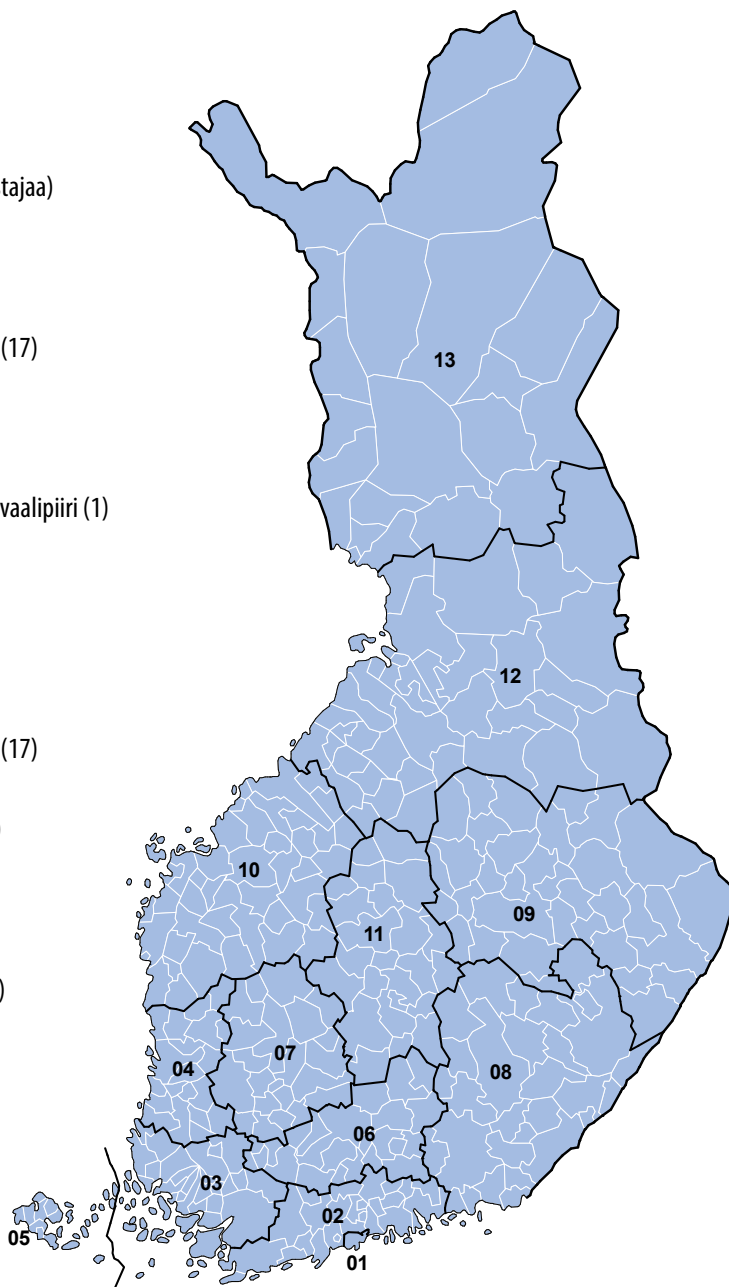
09 Savo-Karjalan vaalipiiri (15)

10 Vaasan vaalipiiri (16)

11 Keski-Suomen vaalipiiri (10)

12 Oulun vaalipiiri (18)

13 Lapin vaalipiiri (7)

2.4 Ehdokasasettelu

Ehdokkaita eduskuntavaaleissa voivat asettaa

1. puolueet, jotka on merkitty oikeusministeriön ylläpitämään puolue-
rekisteriin (liite) sekä
2. äänioikeutettujen perustamat valitsijayhdistykset.

Kukin **puolue** voi asettaa kussakin vaalipiirissä enintään 14 ehdokasta tai, jos vaalipiiristä valitaan enemmän kuin 14 edustajaa, enintään niin monta ehdokasta kuin vaalipiiristä valitaan edustajia. Puolueet voivat muodostaa keskenään **vaaliliittoja**. Vaaliliiton muodostaneiden puolueiden ehdokkaiden yhteismäärä saa kuitenkin olla enintään sama kuin yksittäisen puolueen ehdokkaiden enimmäismäärä.

Valitsijayhdistyksen yhden ehdokkaan asettamiseksi voi perustaa vähintään 100 asianomaisessa vaalipiirissä äänioikeutettua henkilöä. Valitsijayhdistykset voivat muodostaa **yhteislistoja**, joissa kussakin voi olla enintään 14 ehdokasta tai, jos vaalipiiristä valitaan enemmän kuin 14 edustajaa, enintään niin monta ehdokasta kuin vaalipiiristä valitaan edustajia.

Puolueen ja valitsijayhdistyksen tulee toimittaa ehdokaslistansa (ehdokashakemuksensa) sen vaalipiirin vaalipiirilautakunnalle, jossa aikoo asettaa ehdokkaita, viimeistään 40. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16. Samaan määräaikaan mennessä vaalipiirilautakunnalle on toimitettava myös ilmoitukset vaaliliitoista ja yhteislistoista.

Vaalipiirilautakunnat tutkivat ehdokaslistat, erityisesti sen, että ehdokkaat ovat vaalikel-
poisia ja vahvistavat ehdokasasettelun 31. päivänä ennen vaalipäivää. Vaalipiirilautakun-
nat laativat **ehdokaslistojen yhdistelmän**, johon otetaan arvotussa järjestyksessä kaik-
kien puolueiden ja valitsijayhdistysten ehdokkaat. Jokaisesta ehdokkaasta on yhdistel-
mässä seuraavat tiedot: järjestysnumero (alkaen numerosta 2), nimi, kotikunta sekä arvo,
ammatti tai toimi. Ehdokaslistojen yhdistelmä on nähtävillä mm. äänestyskopeissa.

2.5 Äänioikeusrekisterin laatiminen

Digi- ja väestötietovirasto laatii äänioikeutetuista IT-perusteisen rekisterin (äänioikeusrekisteri) 46. päivänä ennen vaalipäivää. Äänioikeusrekisteriin otetaan jokaisesta äänioikeutetusta ne tiedot (muun muassa nimi, henkilötunnus, vaalipiiri, kotikunta ja äänestyspaikka), jotka olivat väestötietojärjestelmässä 51. päivänä ennen vaalipäivää.

Äänioikeusrekisteri on julkisesti nähtävillä Digi- ja väestötietovirastossa 41. päivästä ennen vaalipäivää alkaen. Jokaiselle rekisteriin otetulle lähetetään lisäksi viimeistään 24. päivänä ennen vaalipäivää ilmoitus äänioikeudesta, jossa mainitaan muun muassa vaalipäivä ja ennakkoäänestyspäivät, yleiset ennakkoäänestyspaikat äänioikeutetun vaalipiirissä, äänioikeutetun vaalipäivän äänestyspaikan osoite sekä vaaliviranomaisten yhteystiedot. Äänioikeusrekisteristä tulostetaan myöhemmin vaaliluettelot vaalipäivän äänestyspaikoille.

Äänioikeusrekisteriä koskevat oikaisuvaatimukset tulee tehdä Digi- ja väestötietovirastolle viimeistään 16. päivänä ennen vaalipäivää. Oikaisua voidaan vaatia muun muassa silloin, jos henkilö katsoo, että hänet on oikeudettomasti jätetty rekisteristä pois tai että hänen rekisterissä olevat tietonsa ovat virheellisiä. Digi- ja väestötietovirasto ratkaisee oikaisuvaatimukset viimeistään 13. päivänä ennen vaalipäivää. Viraston päätökseen tyytymätön voi hakea siihen valittamalla muutosta alueelliselta hallinto-oikeudelta viimeistään 7. päivänä siitä, kun sai päätöksen tiedoksi. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.²

Äänioikeusrekisteri tulee lainvoimaiseksi 12. päivänä ennen vaalipäivää kello 12. Rekisteriä on tämän jälkeen noudatettava muuttamattomana, toisin sanoen ketään henkilöä ei enää saa poistaa rekisteristä eikä lisätä siihen eikä myöskään rekisterissä olevia tietoja voi muuttaa. Poikkeuksen tästä voivat tehdä ainoastaan ne tapaukset, joissa hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus antaa päätöksensä sille tehtyyn valitukseen vasta äänioikeusrekisterin lainvoimaiseksi tulon jälkeen. Tällöin esimerkiksi hallinto-oikeuden päätöksellä äänioikeusrekisteriin lisätty henkilö saa äänestää vaaleissa, mutta hänen on otettava päätös mukaansa äänestyspaikalle ja esitettävä se vaaliviranomaisille.

² Korkeimmalle hallinto-oikeudelle voidaan kuitenkin valittaa ns. ylimääräisin muutoksenhakukeinoin eli tekeillä kantelu taikka hakemus hallintopäätöksen purkamiseksi tai menetetyn määräajan palauttamiseksi. Nämä muutoksenhakukeinot tulevat kuitenkin käytännössä erittäin harvoin kysymykseen.

2.6 Äänestäminen

Äänioikeutettu voi äänestää joko 1) ennakkoon ennakkoäänestysaikana tai 2) vaalipäivänä sunnuntaina. Ulkomailla asuva tai oleskeleva äänioikeutettu voi vaihtoehtoisesti äänestää kirjeitse ulkomailta.

2.6.1 Äänestäminen ennakkoon

Ennakkoäänestys aloitetaan keskiviikkona 11. päivänä ennen vaalipäivää ja lopetetaan ulkomailla lauantaina 8. päivänä ja kotimassa tiistaina 5. päivänä ennen vaalipäivää.

Yleisiä ennakkoäänestyspaikkoja ovat kotimaassa kunnanhallitusten määräämät kunnan virastot ja muut paikat sekä ulkomailla valtioneuvoston asetuksella määrätyt Suomen edustustot ja niiden toimipaikat. Jokaisessa Suomen kunnassa on vähintään yksi yleinen ennakkoäänestyspaikka, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Kukin äänioikeutettu voi äänestää missä tahansa yleisessä ennakkoäänestyspaikassa, siis riippumatta siitä, missä kunnassa hän asuu.

Erityisiä ennakkoäänestyspaikkoja kotimaassa ovat sairaalat, vankilat ja eräät muut laitokset, joissa saavat äänestää vain näissä laitoksissa hoidettavina olevat tai niihin otetut henkilöt.

Lisäksi henkilö, jonka kyky liikkua ja toimia on siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse kotimaan ennakkoäänestyspaikkaan tai vaalipäivänä äänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää **ennakkoon kotonaan** siten, että hänen luokseen saapuu vaalitoimitsija ottamaan äänestyksen vastaan. Samassa yhteydessä voi äänestää myös kotiäänestykseen oikeutetun samassa taloudessa asuva omaishoitaja.

Ulkomailla olevan suomalaisen laivan henkilökunta voi äänestää ennakkoon omassa laivassaan. Ennakkoäänestys **laivassa** voidaan aloittaa jo 18. päivänä ennen vaalipäivää.

Ennakkoäänestysmenettely

Saavuttuaan ennakkoäänestyspaikalle äänestäjän on esitettävä henkilöllisyystodistuksensa vaalitoimitsijalle, minkä jälkeen vaalitoimitsija antaa äänestäjälle äänestyslipun. Äänestäjä täyttää lipun äänestyskopissa merkitsemällä lippuun sen ehdokkaan numeron, jonka hyväksi hän haluaa antaa äänensä. Äänestäjä voi äänestää vain sen vaalipiirin ehdokasta, johon kuuluvassa kunnassa hän on äänioikeutettu. Kaikkien vaalipiirien ehdokaslistojen yhdistelmät, joissa on lueteltu kaikki ehdokkaat ja heidän numeronsa, ovat nähtävillä ennakkoäänestyspaikassa. Äänestyskopissa on sen vaalipiirin ehdokaslistojen yhdistelmä, jonka alueella äänestyspaikka on.

Merkittyään numeron äänestyslippuun äänestäjä taittaa lipun niin, että numero jää taitoksen sisäpuolelle. Sen jälkeen äänestäjä esittää taitetun lipun vaalitoimitsijalle, joka leimaa lipun. Äänestäjä sulkee leimatun äänestyslipun ruskeaan vaalikuoreen ja allekirjoittaa lähetekirjeen. Lopuksi vaalitoimitsija sulkee vaalikuoren (jonka sisällä on äänestyslippu) ja lähetekirjeen lähete kuoreen, joka sitten postitetaan äänestäjän oman kunnan keskusvaalilautakunnalle.

Keskusvaalilautakunnassa sinne saapuneet lähete kuoret tarkastetaan. Vaalisalaisuuden turvaamiseksi hyväksytyt lähetekirjeet erotetaan vaalikuorista. Vaalikuoret (joita ei tässä vaiheessa avata) kootaan yhteen ja toimitetaan laskentaa varten vaalipiirilautakunnalle.

2.6.2 Kirjeäänestys

Ulkomailla asuva tai oleskeleva äänioikeutettu voi ennakoäänestyksen tai vaalipäivän äänestyksen sijasta äänestää kirjeitse ulkomailta. Tätä varten äänioikeutetun tulee tilata kirjeäänestysasiakirjat (mm. äänestyslippu, vaalikuori ja äänestysohjeet) Suomesta ulkomaille. Asiakirjat voi tilata aikaisintaan kolme kuukautta ennen vaalipäivää.

Asiakirjat saatuaan äänioikeutettu voi äänestää ulkomailla missä paikassa tahansa, esimerkiksi kotonaan. Hänen täytyy kuitenkin hankkia äänestystilanteeseen kaksi ulkopuolista todistajaa, jotka allekirjoittavat lähetekirjeeseen vakuutuksen siitä, että äänestys tapahtui vaalisalaisuutta ja vaalivapautta kunnioittaen. Äänestäjä täyttää äänestyslipun ja sulkee sen vaalikuoreen, täyttää lähetekirjeen ja sulkee sen ja vaalikuoren lähete kuoreen sekä lopuksi postittaa lähete kuoren Suomeen oman kuntansa keskusvaalilautakunnalle. Äänestäjä vastaa itse siitä, että hän postittaa kuorensa niin ajoissa, että se ehtii perille Suomeen viimeistään vaalipäivää edeltävänä perjantaina.

2.6.3 Äänestäminen vaalipäivänä

Vaalipäivänä äänestyspaikat ovat avoinna kello 9-20. Äänestyspaikkoja on jokaisessa kunnassa vähintään yksi ja koko maassa noin 2 000. Äänioikeutettu saa vaalipäivänä äänestää vain siinä äänestyspaikassa, joka on merkitty hänen kohdalleen äänioikeusrekisteriin ja hänelle ennen vaaleja lähetettyyn ilmoituskorttiin.

Jokaisella äänestyspaikalla äänestyksen järjestämisestä huolehtii vaalilautakunta, johon kuuluu viisi jäsentä.

Vaalipäivän äänestysmenettely

Saavuttuaan äänestyspaikalle äänestäjän on esitettävä henkilöllisyystodistuksensa vaalilautakunnan jäsenelle, joka tarkistaa vaaliluettelosta, että hän on äänioikeutettu ja että hän ei ole äänestänyt jo ennakoon. Sen jälkeen vaalilautakunnan jäsen antaa äänestäjälle äänestyslipun, jonka äänestäjä täyttää äänestyskopissa merkitsemällä lippuun sen ehdokkaan numeron, jonka hyväksi hän haluaa antaa äänensä. Ehdokaslistojen yhdistelmä, jossa on lueteltu vaalipiirin kaikki ehdokkaat ja heidän järjestysnumeronsa, on äänestyskopissa ja nähtävillä myös muualla äänestyspaikassa.

Merkittyään numeron äänestyslippuun äänestäjä taittaa lipun niin, että numero jää taitoksen sisäpuolelle. Sen jälkeen äänestäjä esittää taitetun lipun vaalilautakunnan vaaliurnasta huolehtivalle jäsenelle, joka leimaa lipun. Tämän jälkeen äänestäjä pudottaa leimatun äänestyslipun vaaliurna.

2.7 Vaalien tuloksen laskenta

2.7.1 Ennakkoäänien laskenta

Vaalipiirilautakunnat aloittavat ennakkoäänien laskennan³ vaalipäivänä sunnuntaina aikaisintaan kello 15 (tai erityisestä syystä aikaisemminkin, kuitenkin aikaisintaan kello 12). Tällöin kunnista saapuneet ruskeat vaalikuoret avataan ja niiden sisällä olevat äänestysliput lasketaan. Ennakkoäänit pyritään laskemaan niin, että ennakkoäänestyksen tulos olisi valmis samana iltana kello 20:een mennessä. Tätä ennen vaalipiirilautakunnat eivät saa antaa mitään tietoja laskentapaikan ulkopuolelle laskennan edistymisestä.

2.7.2 Vaalipäivän äänten alustava laskenta

Heti kun vaalihuoneistot kello 20 ovat sulkeutuneet, äänestyspaikkojen vaalilautakunnat aloittavat vaalipäivänä annettujen äänten alustavan laskennan. Vaalilautakunta avaa vaaliurnan, laskee siinä olevat äänestysliput ja merkitsee kullekin ehdokkaalle annetut äänimäärät erilliseen vaalipöytäkirjaan. Heti tämän jälkeen vaalilautakunta ilmoittaa kunnan keskusvaalilautakunnalle ehdokkaiden saamat äänimäärät eli vaalien tuloksen kyseisessä äänestysalueessa. Kunnan keskusvaalilautakunta puolestaan välittää tulokset oikeusministeriön vaalitietojärjestelmän keskitettyyn laskentajärjestelmään. Lopuksi vaalilautakunta sinetöi äänestysliput pakettiin ja toimittaa ne välittömästi vaalipiirilautakunnalle.

³ Ääntenlaskennassa kirjeäänit sisältyvät ennakkoääniin.

Vaalien alustava tulos selviää jo vaalipäivän iltana. Vaalihuoneistojen sulkeuduttua kello 20 vaalitietojärjestelmään tallennettu ennakkoäänestyksen tulos annetaan julkisuuteen. Sen jälkeen vaalitietojärjestelmään siirretään vaalilautakuntien alustavia laskelmia sitä mukaan kuin ne vaalipäivän iltana valmistuvat.

2.7.3 Tarkastuslaskenta ja vaalien tuloksen vahvistaminen

Vaalipiirilautakunnat aloittavat äänestyslippujen tarkastuslaskennan vaalipäivän jälkeisenä maanantaina. Tarkastuslaskennan tuloksen tulee olla valmis viimeistään seuraavana keskiviikkona, jolloin vaalipiirilautakunnat vahvistavat vaalien lopullisen tuloksen vaalipiireissä ja kirjoittavat valtakirjat kansanedustajiksi valituille.

2.7.4 Vaalien tuloksen määräytyminen

Vaalien tuloksen määräytymisessä käytetään ns. d'Hondt'in laskentamenetelmää, jonka mukaan *laskennan ensimmäisessä vaiheessa* lasketaan kunkin ryhmittymän eli

- vaaliliittoon kuulumattoman (yksittäisen) puolueen,
- vaaliliiton,
- yhteislistan sekä
- yhteislistaan kuulumattoman valitsijayhdistyksen

saama kokonaisäänimäärä. Vaaliliitossa olevia puolueita kohdellaan siis yhtenä ryhmittymänä, samoin yhteislistaan kuuluvia valitsijayhdistyksiä.

Laskennan toisessa vaiheessa asetetaan kussakin ryhmittymässä ehdokkaat paremmuusjärjestykseen heidän saamiensa henkilökohtaisten äänimäärien perusteella.

Kolmannessa vaiheessa annetaan kullekin ehdokkaalle vertausluvut siten, että ryhmittymän eniten ääniä saanut ehdokas saa vertausluvukseen ryhmittymän koko äänimäärän, toiseksi eniten ääniä saanut ehdokas puolet ryhmittymän äänimäärästä, kolmanneksi tulut ehdokas kolmanneksen, neljänneksi tullut ehdokas neljänneksen ja niin edelleen.

Lopuksi vaalipiiriin kaikki ehdokkaat asetetaan vertauslukujen mukaiseen paremmuusjärjestykseen ja tästä listasta valitaan kansanedustajaksi niin monta ehdokasta kuin vaalipiiristä valitaan edustajia (ks. kohta 2.3.).

3 Presidentinvaali

3.1 Yleistä

Suomen perustuslain mukaan tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa välittömällä (suoralla) vaalilla syntyperäisistä Suomen kansalaisista kuuden vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Sama henkilö voidaan valita presidentiksi enintään kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi.

Presidentti valitaan suoralla, tarvittaessa kaksivaiheisella vaalilla. Vaalipäivä on vaalivuoden tammikuun neljäs sunnuntai. Mikäli joku ehdokkaista saa jo tässä (ensimmäisessä) vaalissa yli puolet annetuista (s.o. hyväksytyistä) äänistä, tulee hän valituksi presidentiksi. Jos näin ei käy, toimitetaan kahden viikon kuluttua sunnuntaina toinen vaali kahden ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saaneen ehdokkaan kesken. Tässä toisessa vaalissa enemmän ääniä saanut ehdokas valitaan presidentiksi. Jos vaaliin asetetaan vain yksi ehdokas, tulee tämä valituksi ilman vaalia. Presidentti astuu virkaansa vaalia seuraavan kauden 1. päivänä.

Suoralla vaalilla on presidentiksi valittu

- vuonna 1994 Martti Ahtisaari,
- vuosina 2000 ja 2006 Tarja Halonen sekä
- vuosina 2012 ja 2018 Sauli Niinistö.

Tätä ennen presidentti on valittu

- eduskunnan toimittamalla vaalilla vuosina 1919 (valittiin K. J. Ståhlberg) ja 1946 (J. K. Paasikivi),
- äänestäjien valitsemien valitsijamiesten vaalilla vuosina 1925 (Lauri Kr. Relander), 1931 (P. E. Svinhufvud), 1937 (Kyösti Kallio), 1950 (Paasikivi), 1956, 1962, 1968 ja 1978 (Urho Kekkonen) sekä 1982 (Mauno Koivisto);

- vuonna 1937 valittujen valitsijamiesten toimittamilla vaaleilla vuosina 1940 ja 1943 (Risto Ryti);
- poikkeuslailla vuosina 1944 (C. G. E Mannerheim; kuuden vuoden toimikaudeksi) ja 1974 (Kekkonen; neljän vuoden toimikaudeksi); ja
- välittömän vaalin ja valitsijamiesten vaalien yhdistelmällä vuonna 1988 (Koivisto).

Seuraava presidentinvaali toimitetaan vuonna 2024.

3.2 Presidenttiehdokkaiden asettaminen

Presidenttiehdokkaita voivat asettaa

1. ne puolerekisterissä olevat puolueet, joiden ehdokaslistoilta on valittu presidentinvaalia edeltävissä eduskuntavaaleissa vähintään yksi kansanedustaja sekä
2. vähintään 20 000 äänioikeutetun perustamat valitsijayhdistykset.

Kukin puolue valitsee oman ehdokkaansa puolueen sääntöjen mukaisella tavalla.

Ehdokkaat ovat ehdokkaina koko maassa. Puolueen ja valitsijayhdistyksen tulee toimittaa ehdokashakemuksensa Helsingin vaalipiirin vaalipiirilautakunnalle viimeistään 47. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16. Vaalipiirilautakunta tutkii hakemukset ja vahvistaa ehdokasasettelun 38. päivänä ennen vaalipäivää laatimalla ehdokasluettelon, johon otetaan arvotussa järjestyksessä kaikki ehdokkaat. Jokaisesta ehdokkaasta on luettelossa seuraavat tiedot: järjestysnumero (alkaen numerosta 2), nimi, kotikunta sekä arvo, ammatti tai toimi. Ehdokasluettelo on nähtävillä mm. äänestyskopeissa.

3.3 Äänioikeus, äänioikeusrekisterin laatiminen ja äänestäminen

Presidentinvaalissa on äänioikeutettu asuinpaikasta riippumatta jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään ensimmäisen vaalin vaalipäivänä täyttää 18 vuotta. Presidentinvaalin äänioikeusrekisteri, joka on sama sekä ensimmäisessä että mahdollisessa toisessa vaalissa, laaditaan kuten eduskuntavaaleissa (ks. luku 2.5).

Äänestäminen presidentinvaalissa tapahtuu kuten eduskuntavaaleissa (ks. luku 2.6). Sekä ensimmäisessä vaalissa että toisessa vaalissa on seitsemän päivän ennakköäänestys.

Ulkomailla olevassa suomalaisessa laivassa ennakkoäänestys voidaan aloittaa ensimmäisessä vaalissa viikkoa aikaisemmin kuin muu ennakkoäänestys ja toisessa vaalissa samaan aikaan kuin muu ennakkoäänestys.

3.4 Vaalin tuloksen laskenta

Presidentinvaalissa ehdokkaat asetetaan paremmuusjärjestykseen heidän henkilökohtaisten äänimääriensä perusteella. Jos äänimäärät ovat samat, järjestys arvotaan. Muilta osin ääntenlaskenta tapahtuu kuten eduskuntavaaleissa (ks. luku 2.7).

Sekä presidentinvaalin ensimmäisen että toisen vaalin jälkeen Helsingin vaalipiirilautakunta vahvistaa kullekin ehdokkaalle koko maassa annettujen äänten lopullisen määrän ja ilmoittaa ne oikeusministeriölle.

Jos joku ehdokkaista on ensimmäisessä vaalissa saanut yli puolet annetuista äänistä, valtioneuvosto toteaa oikeusministeriön esittelystä, että ehdokas on valittu presidentiksi.

Jos yksikään ehdokas ei ensimmäisessä vaalissa saa yli puolta annetuista äänistä, oikeusministeriö toteaa, että kahden eniten ääniä saaneen ehdokkaan kesken toimitetaan toinen vaali kahden viikon kuluttua ensimmäisen vaalin vaalipäivästä. Toisen vaalin jälkeen valtioneuvosto toteaa, kumpi ehdokkaista sai enemmän ääniä ja tulee siten valituksi presidentiksi.

4 Kuntavaalit

4.1 Yleistä

Kuntavaaleissa⁴ valitaan valtuutetut kuntien valtuustoihin. Kuntia oli vuoden 2020 alussa Manner-Suomessa 294. Kuntavaalit toimitetaan joka neljäs vuosi huhtikuun kolmantena sunnuntaina. Viimeksi kuntavaalit on toimitettu vuonna 2017 ja seuraavat toimitetaan vuonna 2021.⁵

Kunnassa valittavien valtuutettujen lukumäärän päättää valtuusto itse. Kuntalain (410/2015) 16 §:n mukaan valtuutettuja valitaan kuitenkin vähintään seuraavasti kunnan asukasluvun mukaisesti:

Asukkaita	Valtuutettuja
enintään 5000	13
5001 – 20 000	27
20 001 – 50 000	43
50 001 – 100 000	51
100 001 – 250 000	59
250 001 – 500 000	67
yli 500 000	79

4 Vuoteen 2015 saakka vaalien nimi oli kunnallisvaalit.

5 Ahvenanmaan maakunnan kunnissa (16) toimitetaan kuntavaalit myös joka neljäs vuosi, mutta eri aikaan kuin muualla Suomessa, seuraavan kerran lokakuussa 2023. Ahvenanmaan kuntavaaleissa sovelletaan maakunnan omaa lainsäädäntöä.

4.2 Äänioikeus ja vaalikelpoisuus

Kuntavaaleissa äänioikeutettu on viimeistään vaalipäivänä 18 vuotta täyttävä henkilö, joka on

- 1) Suomen tai muun Euroopan unionin jäsenvaltion kansalainen taikka Islannin ja Norjan kansalainen ja jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on 51. päivänä ennen vaalipäivää;
- 2) muun kuin 1 kohdassa mainitun valtion kansalainen, jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on 51. päivänä ennen vaalipäivää ja jolla on tuolloin ollut kotikunta Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään kahden vuoden ajan; sekä
- 3) EU:n tai Suomessa toimivan kansainvälisen järjestön palveluksessa ja jolla on asuinpaikka kyseissä kunnassa 51. päivänä ennen vaalipäivää edellyttäen, että hänen tietonsa on talletettu hänen pyynnöstään väestötietojärjestelmään ja että hän on kirjallisesti ilmoittanut Digi- ja väestötietovirastolle viimeistään 52. päivänä ennen vaalipäivää haluavansa käyttää äänioikeuttaan kuntavaaleissa.

Vaalikelpoinen eli kelpoinen ehdokkaaksi kuntavaaleissa on henkilö,

1. jonka kotikunta kyseinen kunta on,
2. jolla on jossakin kunnassa äänioikeus kuntavaaleissa ja
3. joka ei ole holhouksen alainen (vajaavaltainen).

Vaalikelpoisuuden rajoituksista säädetään kuntalain 34 §:ssä.

4.3 Ehdokasasettelu

Ehdokkaita kuntavaaleissa voivat asettaa

1. puolerekisterissä olevat puolueet sekä
2. äänioikeutettujen perustamat valitsijayhdistykset.

Kukin **puolue** voi asettaa kunnassa enintään valittavien valtuutettujen (ks. kohta 4.1.) puolitoistakertaisen määrä ehdokkaita. Jos kunnassa valitaan esimerkiksi 27 valtuutettua, puolueella voi olla enintään 40 ehdokasta. Puolueet voivat muodostaa keskenään **vaali-liittoa**. Vaaliliiton muodostaneiden puolueiden ehdokkaiden yhteismäärä saa kuitenkin olla enintään sama kuin yksittäisen puolueen ehdokkaiden enimmäismäärä.

Valitsijayhdistyksen yhden ehdokkaan asettamiseksi voi perustaa vähintään 10 asianomaisessa kunnassa äänioikeutettua henkilöä.⁶ Valitsijayhdistykset voivat muodostaa **yhteislistoja**, joissa kussakin voi olla enintään valittavien valtuutettujen (ks. luku 4.1) puolitoistakertainen määrä ehdokkaita.

Puolueen ja valitsijayhdistyksen tulee toimittaa ehdokaslistansa (ehdokashakemuksensa) kunnan keskusvaalilautakunnalle viimeistään 40. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16. Samaan määräaikaan mennessä keskusvaalilautakunnalle on toimitettava myös ilmoitukset vaaliliitoista ja yhteislistoista.

Kunnan keskusvaalilautakunta tutkii ehdokaslistat, erityisesti sen, että ehdokkaat ovat vaalikelpoisia ja vahvistaa ehdokasasettelun 31. päivänä ennen vaalipäivää. Keskusvaalilautakunta laatii **ehdokaslistojen yhdistelmän**, johon otetaan arvotussa järjestyksessä kaikkien puolueiden, valitsijayhdistysten ja yhteislistojen ehdokkaat. Jokaisesta ehdokkaasta on yhdistelmässä seuraavat tiedot: järjestysnumero (alkaen numerosta 2), nimi sekä arvo, ammatti tai toimi. Ehdokaslistojen yhdistelmä on nähtävillä mm. äänestyskopeissa.

4.4 Äänioikeusrekisterin laatiminen, äänestäminen ja vaalien tuloksen laskenta

Äänioikeusrekisterin laatiminen kuntavaaleissa tapahtuu pääosin kuten eduskuntavaaleissa (ks. luku 2.5). Ennen äänioikeusrekisterin laadintaa Digi- ja väestötietovirasto lähettää Suomessa asuville muiden valtioiden kansalaisille tiedon siitä, että he ovat vaaleissa äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia sekä siitä, mitä menettelyjä käyttäen he voivat näitä oikeuksiaan käyttää.

Äänestäminen ja tuloslaskenta kuntavaaleissa tapahtuvat kuten eduskuntavaaleissa (ks. luvut 2.6 ja 2.7), kuitenkin sillä erotuksella, että ennakoöänten laskennasta ja äänten tarkastuslaskennasta, vaalien alustavasta tuloksesta tiedottamisesta sekä vaalin tuloksen vahvistamisesta vastaa kunnan keskusvaalilautakunta.

⁶ Kunnassa, jonka asukasluku on enintään 1500, valitsijayhdistyksen voi perustaa vähintään kolme äänioikeutettua ja kunnassa, jonka asukasluku on 1501-2000, vähintään viisi äänioikeutettua.

5 Europarlamenttivaalit

5.1 Yleistä

Euroopan parlamenttiin kuuluu 751 jäsentä, jotka valitaan Euroopan unionin jokaisesta jäsenvaltiosta näiden asukaslukujen mukaisessa suhteessa. Kullakin jäsenvaltiolla voi olla enintään 96 ja vähintään kuusi parlamenttipaikkaa. Suomesta Euroopan parlamentin jäseniä valitaan 13.

Euroopan parlamentin jäsenten vaalit (europarlamenttivaalit) toimitetaan kussakin jäsenvaltiossa valtion kansallisen vaalilainsäädännön mukaisesti. Tämän lisäksi noudatetaan EU:n vaalisäädöksen (vuodelta 1976, viimeksi muutettu vuonna 2002) määräyksiä.

Vaalit toimitetaan joka viides vuosi samaan aikaan kaikissa jäsenvaltioissa. EU:n neuvosto määräsi ensimmäisten (vuonna 1979 toimitettujen) vaalien toimittamisajankohdaksi kesäkuun alkupuolelle sijoittuvan, torstaina alkavan ja sunnuntaina päättyvän ajanjakson, jonka puitteissa kunkin jäsenvaltion tuli järjestää vaalit. EU:n vaalisäädöksen mukaan seuraavat vaalit tuli toimittaa vastaavana ajankohtana, joten vaalit on toimitettu aina kesäkuun alkupuolella. EU:n neuvosto voi kuitenkin yksimielisellä päätöksellä muuttaa tätä toimittamisajankohtaa enintään kahta kuukautta aiemmaksi tai kuukautta myöhemmäksi. Näin on tapahtunut viimeksi vuonna 2019, jolloin vaalit toimitettiin toukokuun neljäntenä sunnuntaina. Suomessa vaalipäivä on edellä mainittuun ajanjaksoon sattuva sunnuntai. Viimeksi europarlamenttivaalit on toimitettu vuonna 2019 ja seuraavat toimitetaan vuonna 2024.

5.2 Äänioikeus ja vaalikelpoisuus

Suomessa toimitettavissa europarlamenttivaaleissa äänioikeutettu on jokainen viimeistään vaalipäivänä 18 vuotta täyttänyt

1. Suomen kansalainen asuinpaikkaan katsomatta;
2. muun EU:n jäsenvaltion kansalainen, joka on viimeistään 80. päivänä ennen vaalipäivää ilmoittautunut Digi- ja väestötietovirastolle otettavaksi Suomen äänioikeusrekisteriin ja
 - a) jolla on kotikunta Suomessa 51. päivänä ennen vaalipäivää tai
 - b) joka on EU:n tai Suomessa toimivan kansainvälisen järjestön palveluksessa tai tällaisen henkilön perheenjäsen, joka asuu Suomessa ja joka ei ole menettänyt äänioikeuttaan kotivaltiossaan siviili- tai rikosasiaa koskevan päätöksen vuoksi.

Äänioikeutettu saa samoissa europarlamenttivaaleissa äänestää vain yhdessä EU:n jäsenvaltiossa: joko siinä valtiossa, jonka kansalainen hän on (kotivaltio) tai siinä valtiossa, jossa asuu (asuinvaltio).

Suomen kansalainen, joka on säädettyssä määräajassa ilmoittautunut äänestäjäksi jonkun toisen EU:n jäsenvaltion europarlamenttivaaleissa, ei ole äänioikeutettu Suomen europarlamenttivaaleissa.

Vaalikelpoisuudesta Suomen europarlamenttivaaleissa on voimassa, mitä vaalikelpoisuudesta eduskuntavaaleissa säädetään. Vaalikelpoinen on siten jokainen äänioikeutettu, joka ei ole vajaavaltainen. Muun EU:n jäsenvaltion kansalainen ei kuitenkaan ole vaalikelpoinen silloin, jos hän on menettänyt europarlamenttivaalien vaalikelpoisuutensa kotivaltiossaan. Vaalilain 164 §:n 2 momentissa luetellaan ne virat ja toimet, joiden haltija ei voi toimia Euroopan parlamentin jäsenenä ilman, että eroaisi virastaan.

5.3 Ehdokasasettelu

Ehdokkaita europarlamenttivaaleissa voivat asettaa

1. puolerekisterissä olevat puolueet sekä
2. äänioikeutettujen perustamat valitsijayhdistykset.

Asetetut ehdokkaat ovat ehdokkaina koko maassa. Kukin **puolue** voi asettaa enintään 20 ehdokasta. Puolueet voivat muodostaa keskenään **vaaliliittoja**. Vaaliliiton muodostaneiden puolueiden ehdokkaiden yhteismäärä saa kuitenkin olla enintään sama kuin yksittäisellä puolueella (eli 20). **Valitsijayhdistyksen** yhden ehdokkaan asettamiseksi voi perustaa vähintään 2000 äänioikeutettua henkilöä. Valitsijayhdistykset voivat muodostaa **yhteislistoja**, joissa kussakin voi olla enintään 20 ehdokasta.

Puolueen ja valitsijayhdistyksen tulee toimittaa ehdokaslistansa (ehdokashakemuksensa) Helsingin vaalipiirilautakunnalle viimeistään 40. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16. Samaan määräaikaan mennessä vaalipiirilautakunnalle on toimitettava myös ilmoitukset vaaliliitoista ja yhteislistoista.

Helsingin vaalipiirilautakunta tutkii ehdokaslistat, erityisesti sen, että ehdokkaat ovat vaalikelpoisia ja vahvistaa ehdokasasettelun 31. päivänä ennen vaalipäivää. Vaalipiirilautakunta laatii **ehdokaslistojen yhdistelmän**, johon otetaan arvotussa järjestyksessä kaikkien puolueiden, valitsijayhdistysten ja yhteislistojen ehdokkaat. Jokaisesta ehdokkaasta on yhdistelmässä seuraavat tiedot: järjestysnumero (alkaen numerosta 2), nimi, kotikunta sekä arvo, ammatti tai toimi. Ehdokaslistojen yhdistelmä on nähtävillä mm. äänestyskopeissa.

5.4 Äänioikeusrekisterin laatiminen, äänestäminen ja vaalien tuloksen laskenta

Europarlamenttivaalien äänioikeusrekisteri laaditaan pääosin kuten eduskuntavaaleissa (ks. luku 2.5).

Ennen äänioikeusrekisterin laadintaa Digi- ja väestötietovirasto lähettää Suomessa asuville muiden EU:n jäsenvaltioiden kansalaisille tiedon siitä, että he ovat vaaleissa äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia sekä siitä, mitä menettelyjä käyttäen he voivat näitä oikeuksiaan käyttää. Jos Suomessa asuva muun jäsenvaltion kansalainen haluaa äänestää Suomen europarlamenttivaaleissa, hänen tulee ilmoittautua Suomen äänioikeusrekisteriin viimeistään 80. päivänä ennen vaalipäivää. Sen jälkeen Digi- ja väestötietovirasto ilmoittaa henkilön kotivaltion viranomaisille, että nämä voivat poistaa hänet kotivaltion vaaliluettelosta.

Äänestäminen ja tuloslaskenta europarlamenttivaaleissa tapahtuvat kuten eduskuntavaaleissa (ks. luvut 2.6 ja 2.7), kuitenkin sillä erotuksella, että koko maan tuloksen vahvistamisesta vastaa Helsingin vaalipiirilautakunta.

6 Vaalien tuloksesta valittaminen

Presidentinvaalin ensimmäisen ja toisen vaalin tuloksen vahvistamista koskeviin päätöksiin ei saa hakea valittamalla muutosta. Sen sijaan muiden vaalien tuloksen vahvistamista koskeviin päätöksiin voidaan tehdä valitus hallinto-oikeudelle 14 päivän kuluessa siitä, kun vaalien tulos on julkaistu.

Valituksen voi tehdä

1. sillä perusteella, että päätös on lainvastainen:
 - se, jonka etua tai oikeutta päätös loukkaa ja
 - jokainen ehdokas sekä
 - jokainen vaaleihin osallistunut puolue tai yhteislista; ja
2. sillä perusteella, että vaalit on toimitettu virheellisessä järjestyksessä:
 - jokainen äänioikeutettu sekä
 - kuntavaaleissa kunnan jäsen.

Jos vaaliviranomaisen päätös tai toimenpide on ollut lainvastainen ja lainvastaisuus on ilmeisesti saattanut vaikuttaa vaalien tulokseen, vaalien tulos on oikaistava tai, jos se ei ole mahdollista, vaalit on määrättävä uusittaviksi asianomaisessa vaalipiirissä (eduskuntavaalit), kunnassa (kuntavaalit) tai koko maassa (europarlamenttivaalit).

Hallinto-oikeuden päätöksestä voidaan tehdä jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Eduskuntavaaleja ja europarlamenttivaaleja ei ole koskaan jouduttu uusimaan, mutta kuntavaaleja on aikojen saatossa uusittu joitakin kertoja, vuoden 1960 jälkeen kuudessa kunnassa vuosina 1972 (1), 1980 (1), 1996 (1) ja 2008 (3).

7 Puolueet

7.1 Yleistä

Puolueella tarkoitetaan oikeusministeriössä pidettävään puolurekisteriin merkittyä, yhdistysrekisteriin rekisteröityä yhdistystä. Puolueet ovat aatteellisia yhdistyksiä, joiden varsinaisena tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen. Puolueen jäseneksi liitytään yleensä puolueen paikallisyhdistyksen kautta.

Poliittisia puolueita on ollut Suomessa sadan vuoden ajan. Vuoteen 1969 asti puolueiden asema oli epävirallinen. Tuolloin säädetty puoluelaki (10/1969) virallisti puolueiden toiminnan.

7.2 Puolueen perustaminen

Uuden puolueen perustaminen ja rekisteröiminen puolurekisteriin edellyttää, että sille laaditaan säännöt ja puolueohjelma, jossa kerrotaan puolueen toimintatavoitteista. Vain Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteriin rekisteröity yhdistys voidaan merkitä puolurekisteriin. Puolurekisteriin merkitään ainoastaan puolueen keskusorganisaatio. Puolueiden piirijärjestöt, alue- ja kunnallisjärjestöt sekä paikallisyhdistykset ovat yleensä myös rekisteröityjä yhdistyksiä. Niitä ei kuitenkaan merkitä puolurekisteriin. Puolueeksi rekisteröinti on maksutonta.

Puolurekisteriin merkittävän yhdistyksen varsinaisena tarkoituksena tulee olla valtiollisiin asioihin vaikuttaminen. Yhdistyksen sääntöjen tulee turvata, että sen päätöksenteossa ja toiminnassa noudatetaan kansanvaltaisia periaatteita. Puolueen rekisteröimisen edellytyksenä on myös vaatimus, että yhdistyksellä on säännöistä ilmenevän tarkoituksen toteuttamiseksi laadittu yhdistyksen valtiollisessa toiminnassa noudatettavat tavoitteet ja periaatteet ilmenevä yleisohjelma (puolueohjelma). Lisäksi tarvitaan vähintään 5 000:n eduskuntavaaleissa, europarlamenttivaaleissa tai kuntavaaleissa äänioikeutetun kansalaisen

allekirjoittamaa kannattajakorttia puolueen kannattajista. Mikäli puolurekisteriin otetun puolueen sääntöihin tai ohjelmaan tehdään muutoksia, niistä tulee ilmoittaa oikeusministeriölle. Sääntöjen muutos on voimassa vasta, kun se on merkitty puolurekisteriin.

Vain puolurekisteriin merkityllä puolueella on oikeus käyttää nimessään lyhennystä r.p. eikä se voi enää käyttää lyhennystä r.y., mikä osoittaa rekisteröityä yhdistystä.

Jos puolue ei ole kaksissa perättäisissä eduskuntavaaleissa saanut yhtään kansanedustajan paikkaa tai vähintään kahta prosenttia koko maassa annetuista äänistä taikka jos se on lakannut olemasta rekisteröity yhdistys, se poistetaan puolurekisteristä. Puolue voidaan poistaa rekisteristä myös oman hakemuksensa perusteella.

Puolurekisterissä on tällä hetkellä 18 puoluetta (liite).

7.3 Puolueiden rahoitus

Valtio avustaa puolueita puoluelain mukaisella puoluetuella. Puoluetukea jaetaan vuosittain eduskunnassa edustettuina oleville puolueille niiden kansanedustajapaikkojen mukaisessa suhteessa. Puoluetuen myöntää valtioneuvosto.

Puolueet saavat vastaanottaa myös muuta ulkopuolista tukea sen mukaan kuin puolulaissa säädetään.

Puolueet ovat kirjanpitovelvollisia kirjanpitolain mukaisesti. Puolueiden tilipidon ja varainkäytön valvontaa varten jokaisen puolueen tulee toimittaa tilinpäätösasiakirjansa valtiontalouden tarkastusvirastolle kolmen kuukauden sisällä tilinpäätöksen vahvistamisesta. Tarkastusvirasto valvoo puoluetuen käyttöä, puolueen saamia tukia ja muuta varainkäyttöä.

8 Ehdokkaiden vaalirahoitus

Ehdokkaan vaalirahoituksesta annetussa laissa (273/2009) säädetään vaaleissa ehdokkaana olevan vaalirahoituksesta ja siitä ilmoittamisesta eduskuntavaaleissa, presidentinvaalissa, kuntavaaleissa ja europarlamenttivaaleissa.

Vaalirahoituslain mukaan vaalirahoituksella tarkoitetaan rahoitusta, jolla katetaan ehdokkaan vaalikampanjan ne kulut, jotka ovat aiheutuneet aikavälillä kuusi kuukautta ennen vaalipäivää ja kaksi viikkoa vaalipäivän jälkeen, riippumatta siitä, milloin nämä kulut maksetaan.

Velvollinen tekemään ilmoituksen vaalirahoituksesta on

1. eduskuntavaaleissa kansanedustajaksi valittu ja varaedustajaksi vaalien tulosta vahvistettaessa määrätty,
2. europarlamenttivaaleissa Euroopan parlamentin jäseneksi valittu ja varajäseneksi vaalien tulosta vahvistettaessa määrätty sekä varajäsenen jälkeen seuraavaksi puolueen listalla tullut ehdokas,
3. presidentinvaalissa ehdokkaan asettanut puolue taikka ehdokkaan asettaneen valitsijayhdistyksen vaaliasiamies tai tämän varamies ja
4. kuntavaaleissa valtuutetuksi ja varavaltuutetuksi valittu.

Ilmoituksessa on mainittava ehdokkaan vaalikampanjan kulut yhteensä ja eriteltyinä, ehdokkaan vaalikampanjan rahoitus yhteensä ja eriteltynä sekä muut ilmoitusvelvollisen tarpeelliseksi katsomat tiedot vaalirahoituksesta ja vaalikampanjan kuluista.

Erikseen on ilmoitettava kunkin yksittäisen tuen arvo ja sen antajan nimi, jos tämä arvo on kuntavaaleissa yli 800 euroa sekä muissa vaaleissa yli 1500 euroa. Yksityishenkilön nimeä ei saa ilmoittaa ilman hänen nimenomaista suostumustaan, jos hänen antamansa tuen arvo jää alle mainittujen rajojen.

Vaalirahoitusilmoitus on tehtävä valtiontalouden tarkastusvirastolle kahden kuukauden kuluessa vaalien tuloksen vahvistamisesta. Ilmoitus voidaan tehdä tarkastusviraston vahvistamalla lomakkeella. Virasto valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista.

Ehdokas sekä presidentinvaalissa puolue ja valitsijayhdistys voi toimittaa valtiontalouden tarkastusvirastolle aikaisintaan ehdokaslistojen yhdistelmien tai presidentinvaalin ehdokasluettelon vahvistamisen jälkeen vapaaehtoisen ennakoilmoituksen, joka sisältää suunnitelman vaalirahoituksesta ja vaalikampanjan kuluista.

9 Vaalitietojärjestelmä

Vaalien toimittamiseen liittyvää tietojenkäsittelyä on Suomessa kehitetty vuodesta 1990 alkaen. Tavoitteena on ollut vaalivalmiuden ja vaalivarmuuden parantaminen, vaaleja koskevan tietopalvelun monipuolistaminen ja nopeuttaminen sekä resurssisäästöt. Kehittämistyön tuloksena on vuoden 1996 vaaleista lähtien ollut käytössä **vaalitietojärjestelmä** (VAT), joka koostuu viidestä osajärjestelmästä:

1. Pohjatietojärjestelmä, jossa ovat tiedot mm. vaalipiiri-, kunta- ja äänestysaluejaoista, vaaliviranomaisista sekä äänestyspaikoista;

2. Ehdokastietojärjestelmä (ehdokasrekisteri), johon merkitään seuraavat tiedot jokaisesta vaaleissa ehdokkaana olevasta henkilöstä: nimi, ehdokasnumero, ammatti, kotikunta, puolue/valitsijayhdistys, jonka ehdokkaana hän on, ikä vaalipäivänä sekä henkilötunnus. Ehdokastietojärjestelmä sisältää myös puolerekisterin;

3. Äänioikeusjärjestelmä (äänioikeusrekisteri), johon poimitaan väestötietojärjestelmästä (VTJ) vaaleissa äänioikeutettujen henkilöiden tiedot. Äänioikeusrekisteri perustetaan kutakin vaalia varten erikseen. Äänioikeusrekisteri on käytössä ennakkoäänestyspaikoissa ja jokaisen ennakkoon äänestävän äänestämisestä tehdään siihen merkintä. Ennakkoäänestyksen jälkeen rekisteristä tulostetaan vaaliluettelot vaalipäivän äänestyspaikoille. Äänioikeusrekisteriä voidaan kuitenkin käyttää myös vaalipäivän äänestyspaikalla vaaliluetteloiden rinnalla tai sijasta. Vaalien jälkeen äänioikeusrekisterin tiedot hävitetään;

4. Tuloslaskentajärjestelmä, johon vaalipiirilautakunnat ja kuntien keskusvaalilautakunnat tallentavat vaalien tulostiedot sitä mukaan kuin ne valmistuvat;

5. Tietopalvelujärjestelmä, jonka avulla vaalien tulostiedot ja muut tilastotiedot välitetään tiedotusvälineille ja Tilastokeskukselle.

Vaalitietojärjestelmä sisältää myös ohjausjärjestelmän, käyttöoikeushallinnan, koodiston ja arkiston.

Vaalitietojärjestelmän omistaa oikeusministeriö ja sitä hallinnoi oikeusrekisterikeskus (ORK). Järjestelmä toimii Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskuksen (VALTORI) ja sen alihankkijana toimivan yksityisen tietotekniikkayhtiön keskitetysti hallinnoimilla laitteistoilla. Oikeusministeriö ja ORK kehittävät vaalitietojärjestelmää jatkuvasti ottaen huomioon yleisen IT-tekniikan kehityksen.

10 Lisää tietoa

Vaaleista ja puolueista yleisesti: www.vaalit.fi

Vaali- ja puolerahoituksen valvonnasta: www.vaalirahoitusvalvonta.fi

Kansalaisvaikuttamisesta: www.demokratia.fi

Oikeusministeriöstä: www.om.fi

Liite: Rekisteröidyt puolueet

Eduskuntapuolueet esitetään seuraavassa Rekisteröidyt puolueet -taulukossa suuruusjärjestyksessä ja muut puolueet rekisteröimisjärjestyksessä:

Puolue ja sen internet-osoite	Kansanedustajia vuoden 2019 eduskuntavaaleissa	Puolue perustettu / rekisteröity puolurekisteriin
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p. www.sdp.fi	40	1899 / 1969
Perussuomalaiset r.p. www.perussuomalaiset.fi	39	1995 / 1995
Kansallinen Kokoomus r.p. www.kokoomus.fi	38	1918 / 1969
Suomen Keskusta r.p. www.keskusta.fi	31	1906 / 1969
Vihreä liitto r.p. www.vihreat.fi	20	1988 / 1988
Vasemmistoliitto r.p. www.vasemmistoliitto.fi	16	1990 / 1990
Suomen ruotsalainen kansanpuolue r.p. www.sfp.fi	9+1 ⁷	1906 / 1969
Suomen Kristillisdemokraatit r.p. www.kd.fi	5	1958 / 1970
Liike Nyt r.p. www.liikenyt.fi	1	2018 / 2019
Liberaalipuolue – Vapaus valita r.p. www.liberaalipuolue.fi	-	2016 / 2016
Piraattipuolue r.p. piraattipuolue.fi	-	2008 / 2016 (2009)
Eläinoikeuspuolue r.p. www.eop.fi	-	2016 / 2016
Kansalaispuolue r.p. www.kansalaispuolue.net	-	2016 / 2016
Feministinen puolue r.p. www.feministinenpuolue.fi	-	2017 / 2017
Itsenäisyyspuolue r.p. www.ipu.fi	-	1994 / 2017 (1994)
Sininen tulevaisuus r.p. www.sininentulevaisuus.fi	-	2017 / 2017
Suomen Kansa Ensín r.p. suomenkansaensin.fi	-	2018 / 2018
Seitsemän tähden liike r.p. seitsemantahdenliike.fi	-	2018 / 2018

7 Ahvenanmaan edustaja.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-208X (PDF)
ISBN 978-952-259-790-8 (PDF)